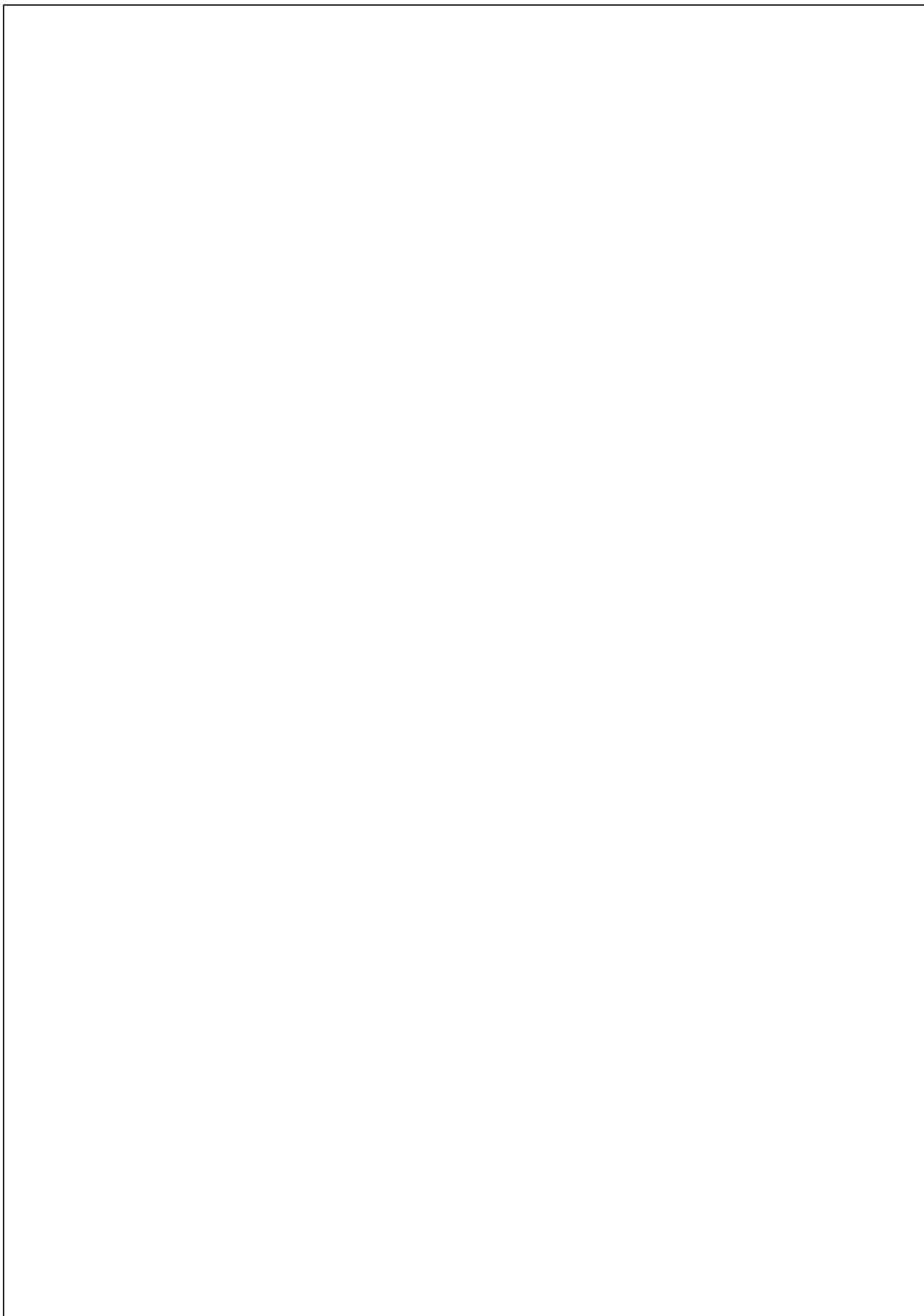

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/201264,Krzysztof-Kawalec-Majowa-lekcja.html>
27.02.2026, 02:31

Krzysztof Kawalec: Majowa lekcja

Gdy idzie o mechanizmy rozkładu demokracji parlamentarnej, istotne były dwie kwestie. Pierwszą było to, że konsekwencje zmiany systemu władzy odczuła nie tylko prawica, ale wszystkie środowiska polityczne, łącznie z tymi, które poparły zamach. Kwestia druga, to jednak brak pogłębionej refleksji nad tym, co się stało.

12.05.2026

[Józef Piłsudski](#) [Sanacja](#)

Na 2026 r. przypada setna rocznica zbrojnego zamachu stanu, przeprowadzonego przez Józefa Piłsudskiego pomiędzy 12 a 15 maja 1926 r. Trzydniowe walki, prowadzone na ulicach Warszawy, pochłonęły życie 215 żołnierzy oraz 164 ofiar cywilnych; po doliczeniu osób rannych oraz kontuzjowanych otrzymujemy liczbę 1299 poszkodowanych. Ludzie ci stracili życie nie w wyniku najazdu wroga, rewolucji – ale za sprawą sporu o władzę, toczącego się w obrębie elit; ściślej zaś mówiąc – wymknięcia się tego sporu z ram prawnych. Mówiąc językiem współczesnym: „wojny polsko-polskiej”, tyle że „wojny” toczonej w innym historycznym czasie – gdy doświadczenia niedawnej Wielkiej Wojny oraz sąsiedztwo rewolucji rosyjskiej relatywizowały stosunek do przemocy – i innych realiach społecznych: niskiej średniej wieku oraz wielości sytuacji konfliktowych, potęgowanych biedą.

Rezultatem przesilenia była trwała zmiana systemu politycznego. Demokracja parlamentarna ustąpiła miejsca autorytarnej dyktaturze. Nie wchodząc w subtelności definicyjne na temat różnic między demokracją a dyktaturą, w świadomości społecznej obecnie zupełnie zatartych, wyjaśnię, że dyktaturą jest system, w którym nie da się zmienić elity władzy w drodze wyborów. I taki właśnie system zafundowała Polsce uformowana w wyniku przewrotu grupa wojskowych oraz cywilnych współpracowników Józefa Piłsudskiego, sprawując władzę aż do końca września 1939 r.

Symptomy kryzysu

Pod względem politycznym, przewrót kierował się przeciw prawicy, która dysponowała w parlamencie najliczniejszym klubem parlamentarnym, stanowiła zatem, za sprawą parlamentarnej geografii, główne oparcie systemu demokracji parlamentarnej. Z różnych powodów funkcję swoją wykonywała niezadowolająco. Historycy często wskazują, że nacjonalizm środowiska nie odpowiadał potrzebom kraju, w którym co trzeci obywatel nie był Polakiem; wątpliwości tego rodzaju odnosić się mogą także i do liberalnego programu gospodarczego: w biednym kraju hasła typu „bogaćcie się” jaskrawo rozmijały się z rzeczywistością społeczną.

Istniał też problem przywództwa: historyczny lider środowiska, Roman Dmowski, przebywał na swego rodzaju politycznej emeryturze, władzę zaś sprawowała grupa polityków parlamentarnych, pozbawiona charyzmy, chociaż sprawna w rozwiązywaniu bieżących problemów, nieraz dużej wagi i trudnych – jak kwestie związane z uszczelnieniem granicy wschodniej, stabilizacji pieniądza, czy określeniu kierunków strategicznych inwestycji państwa (Gdynia).

Nie była ona jednak w stanie rozwiązać dwóch strukturalnych usterek polskiego parlamentaryzmu, fatalnie ważących na jego losach: braku stałej większości oraz trudności tworzenia się stabilnych koalicji. Rozproszkowanie parlamentu (ponad 20 frakcji!) było skutkiem

tego, że polska opinia publiczna była podzielona, a ordynacja wyborcza przenosiła te podziały do Sejmu i Senatu. Gdy idzie o trudności tworzenia koalicji, to ważyła na pewno nieufność pozostałych stronnictw wobec najliczniejszego klubu sejmowego – którego kierownictwo nie potrafiło nieufności tej rozwiązać.

Pamiętać jednak trzeba także o tym, że trudności tworzenia koalicji miały także swoje szersze tło społeczne: wyłonione w wyborach elity nie były wolne od emocji swego elektoratu, podzielonego na tle społecznym oraz kulturowym. Niski stan edukacji, niecierpliwość, powszechność biedy – wszystkie te czynniki podsycaly pokusę odwołania się do demagogii. W rezultacie politykowi łatwiej było wytłumaczyć się z pryncypialnej sztywności, niż z dążenia do kompromisu i zgody.

► [Czytaj całość na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Józef Piłsudski, Sanacja

Artykuł